

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI

ÖZEL LİSESİ

A1 DERSİ BİTİRME TEZİ

TOPLUMU BENZERSİZ KILAN DEĞERLER

Rehber Öğretmen : Ayşe Yıldız
Öğrencinin Adı : Tolga
Soyadı : TANSI
No : D1129058
Sözcük Sayısı : 3789

Araştırma Sorusu : Kemal Tahir' in “Devlet Ana” yapıtında toplumsal yapıya ilişkin hangi değerler nasıl ele alınmıştır?

ÖZ(ABSTRACT)

“Uluslararası Bakalorya Programı Bitirme Tezi” olarak hazırlanmış bu tezle Kemal Tahir’ in “Devlet Ana” adlı yapıtında yer alan toplumsal değerler temelinde ele alınan konular ve bunların kurguda işlenme biçimlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlık aşamasında yazarın biçimini anlamak için “Yorgun Savaşçı”, “Esir Şehrin Mahpusu”, “Rahmet Yolları Kesti” ve “Devlet Ana” romanları okunmuştur. “Devlet Ana” romanının çalışmada incelenmek üzere seçilmesinin nedeni, tarihsel bir sürecin tarihsel gerçekliklere dayandırılarak işlenmiş almasıdır; çünkü yapıt bu özellikleri nedeniyle Türk toplum yapısını derinlemesine incelemiştir

Çalışmanın giriş bölümünde, devlet yapısını etkileyen unsurlar irdelenmiş ve “Devlet Ana” yapıtının ortaya çıkış amacından söz edilmiştir. Ayrıca, Kemal Tahir’ in ortaya koyduğu kurguyla yansıttığı düşüncelere değinilmiştir. Böylece kurgudaki temel düşüncenin belirginleştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın gelişme bölümünde, kurmacada işlenen Türk toplumunun kültürel, siyasi ve ekonomik yapıları; göçebelik, savaşçılık, hiyerarşik sınıfsız toplum yapısı, hoşgörü, toplumda kadın, liderlik ve toprak düzenini içeren toplumsal değerler gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, tezin amacı ve yapılan çalışmalar neticesinde varılan sonuçlara değinilmiştir; ayrıca, o günün toplumsal yapısını kültürel, siyasi ve ekonomik yanlarıyla ortaya koyması açısından yapıtın önemi vurgulanmıştır.

İÇİNDEKİLER

1.Giriş.....	1
2.Devlet Ana Yapıtında İşlenen Toplumsal Değerler.....	3
2.1.Kültürel Yapı.....	3
2.1.1.Göçebe Toplum Yapısı.....	3
2.1.2.Yerleşik Düzene Geçiş ve Sınıfsız Toplum Yapısı.....	5
2.1.3.Savaşçı Yapı ve Yiğitlik Olgusu.....	6
2.1.4.Hiyerarşik Yapı ve Diğer Toplumlara Hoşgörülü Yaklaşım.....	9
2.1.5.Toplum Yaşamında Kadın.....	12
2.2.Siyasal Yapı ve Liderlik Olgusu.....	13
2.3. Ekonomik Yapı (Tımar ve Ahilik).....	15
3.Sonuç.....	18
4.Kaynakça.....	20

Araştırma Sorusu : Kemal Tahir’ in “Devlet Ana” yapıtında toplumsal yapıya ilişkin hangi değerler nasıl ele alınmıştır?

TOPLUMU BENZERSİZ KILAN DEĞERLER

1.GİRİŞ

Kemal Tahir, Cumhuriyet Dönemi yazarlarından biri olarak kendi döneminin sosyal gerçekliklerine büyük bir duyarlılık gösterir. Bu duyarlılığın bir uzantısı olarak siyasi düşünceleri yüzünden hapis yatmış; hapishane uzamında tanıdığı insan modelleriyle Anadolu gerçekliklerini “Sağırdere(1955)”, “Karaduman(1957)”, “Köyün Kamburu(1954)”, “Kelleci Memet(1962)”, “Karılar Koğuşu(1974)”, “Dam Ağası(1977)” yapıtlarıyla ortaya koymuştur. Bu yapıtlarda eşitsizlik ve adaletsizlik ana izlek olmuştur. Bunların yanında toplumsal sorunların geçmişine de ilgi duyan yazar, Anadolu’ nun işgal ve milli mücadele dönemlerini “Yorgun Savaşçı(1965)”, “Yol Ayrımı(1971)”, “Kurt Kanunu(1969)” adlı yapıtlarına yansıtmıştır.¹

Tarihsel sürece bakıldığında, hukuki, siyasi ve ekonomik alanlarda devinim sağlamış olan devletlerin uzun süreli bir yaşama sahip oldukları görülür. Devletlerin asıl görevi toplumsal düzeni sağlamak ve toplumun gereksinimlerini yerine getirmektir. Devletin, varlığını uzun süreli koruyabilmesi, toplumu oluşturan ve toplumun ortak değerlerini paylaşan bireylerin devleti kişisel siyasi ve ekonomik çıkarları için bir araç olarak kullanmamaları durumunda gerçekleşebilir. Aksine toplum düzeni bozulur ve devletlerin yaşam süresi kısılır.

1. ¹ Enginün, İnci. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2007: 337-

Türk devletlerinin tarihi incelendiğinde Osmanlı Devleti' nin toplum hizmeti ve düzenini sağlayarak asırlar boyunca varlığını sürdürdüğü gerçeği ile karşılaşılır. Osmanlı Devleti çok uluslu bir devlet olmasına karşın, gerek toplum hayatında gerek yönetimde gösterdiği hoşgörölü, adaletli ve düzen sahibi yapıyı oluşturan kimliğini, Türk toplumunun kültüründen aldığı bilinmektedir. Bu kültürel kimliğin bilincinde olan Kemal Tahir, "Devlet Ana" da tarihsel olayları kullanarak Türk toplumunun karakteristik yapısını, kendine özgölüğünü, tarihten seçtiği gerçek kimlikler aracılığıyla yansıtır.

Kemal Tahir bir aydın olarak kendi siyasi ve sosyolojik görüşleri sayesinde öneriler üretirken başka çözüm yollarıyla da karşılaşmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti' nin yıkılış döneminde uygulanmaya çalışılmış Batı kaynaklı toplum modellerinden rahatsızlık duyan yazar, bir tarihçi gibi araştırma yaparak Türk toplumunun tarih boyunca kendi kurduğı düzenle uzun süre yaşadığını kanıtlamayı hedeflemiştir. Yazara göre Türkler Anadolu' ya sonradan göç etmelerine rağmen yabancı kültürlerle kaynaşarak üç kıtada egemen olan bir devlet kurmuşlardır. ²

Bu tez çalışmasında yazarın, Türk toplum yapısını anlatırken değerlerden nasıl yararlandığı ve Türklerin kültürel kimliklerini, bu kimliğin yarattığı farklılık ve kazanımların roman kurgusu içinde nasıl ortaya koyduğı ele alınmıştır.

2. ² Özkırımlı, Atilla. Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004: 401

2.DEVLET ANA YAPITINDA İŞLENEN TOPLUMSAL DEĞERLER

2.1.KÜLTÜREL YAPI

Tarihsel bilgi açısından zengin “Devlet Ana” romanı, Türk halkının tarihsel geçmişini, buna bağlı olarak toplum yaşantısını içerir. Toplumda iç düzeni sağlayan ve gelenek haline getirilen yasalar, Türklerin sosyo-kültürel ve ekonomik hayatlarının şekillenmesinde belirleyicidir. Göçebelik, yerleşik düzene geçiş, sınıfsız savaşı yapı, yiğitlik, hiyerarşik düzen, hoşgörü, kadın, devletçilik, liderin özellikleri, ekonomik anlamda ahilik ve tımar olarak sınıflandırılan değerler yapının kurgusu içinde yaratılan figürlerin toplumsal yapıdaki rolleri ve duruşları aracılığıyla yansıtılmıştır. Bu figürler, gerek düzene uygun davranışları gerek düzen karşısındaki tutumlarıyla çizilen tarihsel çerçeve içinde sözü edilen toplumsal değerlerin yansıtılmasını sağlamışlardır.

2.1.1.Göçebe Toplum Yapısı

Tarih boyunca göçebe hayat tarzıyla özdeşleşmiş Orta Asya milletlerinin yaptıkları göçler ekonomik etkiler doğrultusunda şekillenmiştir. 12. yüzyıla denk gelen ve Asya’ dan batıya doğru gerçekleşen göç hareketi, bozkır topraklarının halkını doyuramayacak hale gelmesiyle başlar. Geçim kaynakları ve savaş araçları olan hayvanların yaşatılması için göç yönlerini belirleyen göçebe Türk toplulukları, Selçuklu Devleti sayesinde bulduğu “yeni vatan” Anadolu’ yu yeni konakları olarak seçmişlerdir. Kemal Tahir ise, böylesine basit bir ekonomik düzen içinde hayat bulmuş Türk topluluklarından Kayı boyunun Karakeçili aşiretiyle “Devlet Ana” serüvenini başlatmıştır. Ertuğrul(Gazi) Bey önderliğinde Kuzey Horasan bölgesinden Anadolu’ nun Diyarbakır bölgesine göçen bu topluluk, 13. yüzyıla doğru Moğol istilası ve Selçuklu Devleti’ nin çöküşüyle, kendisini Söğüt’ de uç beyliği olarak bulmuştur:“*Germiyan sınırında mı Domaniç?*”

–İyi bildin... Germiyan... -Demek güneyi Germiyanlı... Doğusuyla kuzeyi Karacahisarla Selçuklu... Batısı Bizans, bu Ertuğrul' un..."(Tahir, s.24). Siyasi birliğin sağlanamamasından dolayı diğer beyliklerle iyi geçinemeyen ve sefillik süren Söğütlüler, Asya' dan getirdikleri geleneklerini devam ettirerek hayvancılıkla birlikte yaylakları Domaniç ve kışlakları Söğüt arasında göçebeliği sürdürmüşlerdir: "Söğüt' ün yayla göçü gittikçe kalabalıklaşarak uzuyordu."(Tahir, s.449). Mevsim değişikliklerine bağlı olarak yapılan bu göçlerin sebebi olan hayvanlar, Söğütlü Türk halkı için her şey demektir; çünkü günlük yaşamdaki ihtiyaçlarından başka geçim kaynağı olarak da bu hayvanlardan yararlanılmaktaydı. Örneğin, Söğütlülerin yaylaları ve soğuk sularıyla ünlü Domaniç' e yaptıkları mevsimlik göçlerin birinde Notyüs Gladyüs ve çetesi tarafından kurulan pusu anlaşılnca, göç kervanına, babasının ölümünden sonra Söğütlülerin başına geçen Osman Bey tarafından geri dönmesi emredilmiştir. Her ne kadar Osman Bey pusuyu dağıtacağından emin olsa da, düşmanın kervanın zayıf noktası olan sürülere saldıracağına bildiğinden, hayvanları tehlikeye atmak istememiştir: "Geri dönülecekse de, pusu dağıtılmalı, sürüler ovaya noksansız indirilmeliydi."(Tahir s.453). Çöllere ve çorak topraklara sahip olan Orta Asya düzlükleri, tarıma elverişli olmadığı için bu bölgede yaşayan topluluklar, hayvancılıkla geçinmek zorunda kalmış ve bu durumun sonucu olarak göçebe hayatını benimsemişlerdir. Yazarın mevsimlik göçlerden önce yapılan denk(eşya) hazırlıklarına betimlemeleriyle kattığı törensi hava, göçebe hayat tarzının Türk halkı açısından önemini belirtmektedir.

2.1.2.Yerleşik Düzene Geçiş ve Sınıfsız Toplum Yapısı

Ekonomik hayat toprak anlayışı üzerine kurulmadığından, Türk toplumunda mülkiyet anlayışı da oluşmamıştır ; fakat verimli Anadolu toprakları sayesinde ürün veren topraklara sahip olmaya başlayan bireyler, otağlardan tahta ve taş evlere geçişlerini Asya’ dan Anadolu’ ya geçişin ilk evrelerinde yaşamışlardır. Yapıtta ünlü Rum Bacılarının başı Bacıbey’ in süs havuzlarına sahip evinin, silahçı başı ve demirci Kaplan Çavuş’ un idman bahçelerinin, cephaneliklerinin betimlenmesi, yerleşik düzen kültürünün benimsenmeye başladığını gösteren kanıtlardır: *“Biraz bağ, bahçe vardır evet ama, yetersizdir! Kapanın elinde kalmıştır.”*(Tahir, s.33)., Sahip olunan araziler sadece bireylerin evleri için ürün ekip, topladıkları araçlar olmuş, Osman Bey’ in uç beyliğinde topraklar üstünde derebeylik yaparak insan çalıştıran tekfurların anlayışı oluşmamıştır. Bu düzende de, Türk toplumunda sosyal sınıflardan söz etmek olanaksızdır. Rum tekfurlarından biri olan Lotüs kız, Osman Bey’ in oğlu Orhan Bey’ le yaptığı konuşmada, Türklerin toprak anlayışı karşısında şaşırmıştır. Kendi ülkesinde bireylerin zenginlik aracı olarak kullandıkları toprak, komşuları Türkmenler tarafından bambaşka bir biçimde değerlendirilmektedir: *“-Toprak bağışlanmaz bizde, kız karşılığında... Toprak beyin malı değildir çünkü... -Ya kimindir? –Allah’ ın...”*(Tahir, s.467). Orhan Bey’ in cevabı, toprağın Türkmenler açısından son derece kutsal olduğunu belirtmekle kalmayıp, insanlar arasında oluşabilecek ekonomik bir farklılığı bu kutsallıkla yok edip, tümüyle eşit bir toplum anlayışını ortaya koymuştur. Toplumda ekonomik anlamda en çok fark yaratabilecek beyler bile kendilerini toplumun diğer bireylerinden yüksekte tutacak ayrıcalıklara sahip olmamışlardır. Babasının ölümünden sonra da beyliğin başına geçen ve aşireti devlet haline getiren Osman Bey’ in ölümünden sonra geride bıraktıkları, topluma önderlik eden bu insanların kendi çıkarlarını üstte tutmadıklarını göstermektedir: *“Vefat ettiğinde geriye*

bıraktığı mal varlığı şunlardı: Bir at zırhı, bir çift çizme, birkaç tane sancak, bir kılıç, bir mızrak, bir tirkeş, birkaç at, üç sürü koyun, tuzluk ve kaşıklık.”(Karlı, s.86).

2.1.3.Savaşçı Yapı ve Yiğitlik Olgusu

Toplumun birlik içerisinde olmasını sağlayan olgu sadece bireylerin sosyal tabakalar olmaksızın mutlak eşitlikle yaşamaları değildir. Aileler ve toplum içindeki bağları içten içe güçlendiren, göçebe toplumların her an içerisinde bulundukları savaş düzeni de toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Savaşçı yapı, Türk yurtlarının hakimiyeti zor, geniş topraklara sahip olması ve Orta Asya’ da sıkça karşılaşılan, boylar arası çekişmeye neden olan çapulculuk(talan) anlayışıdır. Hisar veya kalelerle dış tehlikelerden korunamayan halk, kendini savaşarak korumuştur. Her an savaşa hazır bu toplumun durumunu ise yapıtın kurgusundaki şu satırlar özetlemektedir: *“Bizim hisarımız at sırtıyla yalın kılıçtır!” diye gülüşür Türkmenler. Azraile el ense çekmiş, gözü kara yiğitlerdir her biri... Karıları bile dövüşkendir Ertuğrul Bey’ in.”(Tahir, s.26).* Silah ustası Kaplan Çavuş’ un kızı Aslıhan’ ın, Bacıbey’ in mollalığa meraklı oğluyla evlenmek konusundaki eleştirilere verdiği cevap, Söğüt’ün bunu bir değer haline getirdiğini göstermektedir: *“Çünkü bizim soyumuzda, kılıç taşımayanı erkek saymak yoktur.”(Tahir, s.122).* Türkmenler için tek başına savaşçı olmak da yeterli olmamıştır. Törelerinin büyük kısmını kapsayan “yiğitlik” olgusu, Türk insanının savaşlarda bile bazı kurallara bağlı kalmalarını sağlamıştır. Osman Bey’ in at eğitimcisi olan Demircan’ ın, sevgilisi Liya ile birlikteyken şövalye Notyüs Gladyüs ve Türkopol Uranha tarafından arkadan oklanması, Söğüt’ de normal bir ölümden hissedilen etkiden fazlasını yaratmıştır; çünkü bu yiğidin ölümü, haince ve “namert” bir saldırıyla olmuştur. “Devlet Ana”nın son bölümünde, Demircan’ ın kardeşi Kerimcan ile Liya’ nın kardeşi savaşçı adayı Mavro, haince katledilen kardeşlerinin öcünü, şövalye ve

Türkopol savaşcısını öldürerek almışlardır. Kemal Tahir' in bu intikam savaşını omuzlarına yüklediği figürler, sıradan savaşcı değildir. Demircan' ın kardeşi olan Kerimcan, medrese eğitimi almıştır ve mollalığıyla tanınmaktadır. Öte yandan Liya' nın kardeşi Mavro ise, ablasıyla birlikte hancılık yapmış, savaşcı olmaya meraklı, Türkmenlerle kısmen kültürel etkileşime girmiş, Hristiyan bir Rum' dur. Toplumda henüz yetişkin olarak görülmeyen, ve kendilerine ayrı yollar çizmiş bu ikiliyi aynı hedefe götüren de intikam duygusudur. Toplumda bu denli harekete geçirici etkiye sahip olan "namertlik" ve intikam duyguları, Türkmenlerin yiğitlik anlayışlarını açık şekilde ortaya koymaktadır. Eserde yiğitlikle ilgili göze çarpan bir diğer macera ise, Silah Ustası Kaplan Çavuş ve Gezgin Ozan Yunus Emre arasında geçmektedir. Delikli boru ve ateş tozuyla yeni bir silah icat ettiğini arkadaşı Yunus Emre' ye anlatan Kaplan Çavuş, arkadaşı tarafından, bu silahın namertliği çoğaltacağı nedeniyle, uyarılmıştır; çünkü Yunus Emre' ye göre, bilek ve akıl gücü olmaksızın kullanılan silah yiğitlik töresini bozmaktadır:

"-Varsın gelsin! Dünyaya cellat lazımsa, "Burada" diyerekten hoplayıp koşmak sana mı düştü? Ne demektir, uzaktan atıp adam öldürmek, ateş tozu gücüyle?... Yanı sıra kılıç sürüyen nice kancık, rezil takımı var ki, korktuğu yiğidi ardından vurur, dahası uykuda vurur, bunu bile göze alamaz da kılıcının ucuna zehir çalıp öyle vurur. Buna karşı acemiye bulunca kaplan kesilir, keyif için öldürür."(Tahir, s.248)

Üstelik arkadan vurarak hainlik edenler korkaklıkla suçlanır. Eserin bir başka bölümünde Osman Bey' in yayla göçünde eşyalarını emanet ettiği Bilecik Tekfuru' nun ihaneti nedeniyle, tekfurun hisarına yapılan baskında, Şirin Kızın acemi bir asker tarafından vahşice hançerlenmesi anlatılmaktadır. Söğütlü savaşçılar askerin bu davranışını korkaklığına bağlarlar: *"Kıyıcıdır bu herifler... Kıyıcılar ürkek olurlar."*(Tahir, s.242). Eserde verilen benzer örnekler Türklerin yiğitliğiyle, kötü şövalye takımının kıyıcılığı arasındaki farkı belirlemektedir. "Öldürme" eyleminin iki taraf için farklı amaçlar taşıması, yiğitliğin anlamını açıkça ortaya koyar. Atları üstünde türlü hareketler yapabilen Türkmenlerin orduları; baskın yapıp dağılan, sahte geri çekilmelerle düşmanı çember içine alan, taktikler izlemişlerdir. Ok atmak, kılıç ve kalkan kullanmak da savaşçı olmanın önceliklerindendir. Eserde, bu alanlarda eğitim alan Mavro ve Kerimcan' ın çalışmaları ayrı bir yer tutmaktadır. Türkmenlerin yaşamında, yiğitliğin vazgeçilmez bir diğer aracı ise atlardır. Kurguda, onca savaş atı içerisinde Orhan Bey' in savaş atının "Karaduman" adıyla belirtilmesi onun diğer atlardan daha üstün özelliklerle donatılması, ayrıca Orhan Bey' in atını kullanmasındaki ustalığı gibi Türkmenlerin çevikliğini öne çıkaran betimlemelere yer verilir. Bu savaşçılık özelliği, Türk toplumuna birlik içerisinde hareket edebilme, tehditlere çabuk karşılık verebilme yeteneğini kazandırmıştır. Kurguda sıkça sözü edilen ve betimlemelerde de yer verilen köslük meydanı, bu özelliğin varlığını kanıtlamaktadır. Obalar arasında haberleşmeyi sağlayan davullar, baskınlara veya toplantılara anında cevap verilmesini sağlayan araçlardır ve obanın hemen hemen tüm fertleri bu davulları kullanabilecek bilgiye sahiptirler: *"Törelince, buranın gazisi bunaldı mı, dünyanın öbür ucundaki gaziler duymalarıyla gelip yetişirler, fırtına gibi..."*(Tahir, s.25) Kısacası herkes yaşadığı topluluktan sorumludur. Her ne kadar, Söğütlü Türkmenler, çadırlar yerine evlerde yaşıyor olsalar da, evlerin her an açık

kapıları ve birbiriyle iç içe olan avlular, halkın birbirinden haberdar olmasını sağlamıştır. Bu haberdarlık, Türk topluluklarının her an içerisinde bulundukları savaş düzeni nedeniyle önemlidir; ayrıca bu düzen, toplumun her biriminin arasındaki bağı güçlü kılmıştır.

2.1.4.Hiyerarşik Yapı ve Diğer Toplumlara Hoşgörölü Yaklaşım

Türklerin savaşçı yapıları gereği toplum temelleri hiyerarşik bir düzen üstüne kurulmuştur. Özellikle geçmişten gelen Göktanrı ve Şamanizm inançları sayesinde, yaşlıya ve yaşlının tecrübesine değer veren Türkler, sağlam bir “ata kültü” oluşturmuşlardır; çünkü yaşlılara akıl danışmak ve gelecek için yaşlıların göstereceği yol, önemlidir. Ertuğrul Bey’ in ölümünden sonra uç beyliğine yeni liderin seçilmesi için köslük meydanında toplanan kurultayda, ilk olarak çevrede bilinen en yaşlı kişi Akçakoca’ ya fikri sorulmuştur. Akçakoca Osman Bey’ in yeni lider olmasını makul görmüş ve kurultay da aynı karara varması üzerine yeni liderler seçmiştir. Bu seçimle topluma karşı sorumluluk yüklenen Osman Bey, beyliği için harekete geçmiştir. Toplum bireyleri arasındaki ilişki, ordu içindeki askerler arasındaki ilişkiden farksızdır: “*Osman Bey yaklaşınca Kedigöz attan inecek oldu. Türkmen yasına göre yaşı, yeri küçük olanın attan inip selam vermesi, büyüğün de inip selam alması gerekti. Osman Bey elini kaldırıp Kedigöz’ün inmesini önledi, ama Kerim’in atlamasına karışmadı...*”(Tahir, s.174). Türk toplumunda bu tarz karşılıklı saygı gösterileri el öpme, selam alıp-verme gibi törenlerle somutlaştırılmıştır: “*Sekide oturanların hepsi yaşça büyük olduklarından Osman Bey ellerine davranıyordu.*”(Tahir, s.158). Göçebe yaşam tarzı yüzünden fazladan doğayla da çetin bir mücadele veren Türk toplumu, budun, boy, oymak ve aile bağlarını güçlü tutarak, tüm toplumu ilgilendiren felaketler karşısında bütünleştirici bir tavır sergilemiştir.

Türkmen beyliklerini, çetesinin de yardımıyla birbirine düşürmeye çalışarak kendi Prenslüğünün önünü açma çabasıyla düşmanı hakkında bilgi toplayan Şövalye Notyüs Gladyüs, Hancı Mavro' yu Türkmenler hakkında sorgularken hiç beklemediği bir özellikle karşılaşır: Osman Bey' in savaş atlarının Mavro' nun eniştesi tarafından eğitildiğini öğrenir: Bir Türkmen' in bir Hristiyan' a atlarını nasıl teslim ettiğini merak eder; fakat olayın arkasında yatan gerçek; at eğitimcisinin Müslüman bir Türkmen olduğudur. Şövalyenin bu düşüncesi, bir Türkmenle bir Hristiyan' ın birlikte olabileceğine ihtimal verememesinden ortaya çıkmıştır. Notyüs Gladyüs' ün Türkmenler hakkında kafasını karıştıran bir başka nokta ise Dönmezköy gerçeğidir. Filatyos Tekfur' dan kaçan Rum ahali, Ertuğrul Bey' in topraklarına sığınmıştır. Din konusunda önlerine hiçbir şart koşulmayan Dönmezköylüler, uzun yıllardan beri yaşamlarını Türkmen topraklarında devam ettirmektedirler. Bu özellik, Türk toplumunun misafirperver, hoşgörülü, paylaşımcı, insanlar arasında fark gözetmeyen yapısıdır: *“Akıl ermez bu Türkmen' in işine, hiç ermez Şövalyem... Yiyecek ekmeği yoktur, kapısına varsan yol sormaya, çabalar ki sofraya kursun!”*(Tahir, s.35). Türkmenlerin benimsediği bu paylaşımcı yaklaşımı din veya etnik kökenleri de ayrı tutmamıştır. Dışarıdan evliliklere açık yapıları ve farklı insanların gelenek, görenek ve adetlerine duydukları saygı, Türkmenlerin ne olursa olsun güvenilir insanlar olduklarının göstergesidir. Eserde sıkça adından söz ettiren Ermeni Toros ise Tahir' in, Türklerin insancıl özelliklerini ortaya çıkarmada kullandığı ana figürlerden biridir. Ermeni Toros, hem din hem de soy açısından Türkmenlerden tamamen farklılık göstermesine karşın, Osman Bey' in savaşlarda en çok güvendiği yiğitlerden birisi olmuştur. Öyle ki, sahte fermanla İnönü Voyvodası Nurettin Bey' i korurken ve göç yolundaki pusuyu dağıtırken tüm planlarını sonradan destek kuvvet getirecek olan

Ermeni Toros' a göre hazırlamıştır. Osman Bey' in yiğitleri, dostları hatta gelini de Rum milletinden olmuştur:

“Bilecik Tekfuru Senyör Rumanos arkasında yirmi atlıyla hışım gibi yetiştği zaman, Osman Bey dönüş emrini vermek üzereydi. İki dost kucaklaşıp öpüştüler. Tekfur, en güvendiği dostuna topraklarında böyle bir pusu düzenleyenlere gerçekten kızmıştı. (Tahir, s.461)

Anadolu' da diğer dinlerden insanlarla birlikte yaşayan Türklerin inanç konusundaki tutumları da büyük önem taşımaktadır. Gerek Selçuklu gerekse de Osmanlı Devleti, hem Doğu hem de Batı' da İslam' ı yaymışlardır ; fakat Türklerin inanç konusunda tutucu olmamaları, diğer insanların inançlarına da hoşgörüyle bakmalarına neden olmuştur. Türklerin insanlık değerini hangi yolla ölçtüğü ise, Orhan Bey' in ve Lotüs' le yaptığı konuşmada açıkça ifade edilmiştir:

“-Keşke Türkmen kızı olaymışım... -Neden? –Din ayrılığını napalım? –Din ayrılığı söz konusu değildir bizde... -Değil olur mu? Öyle görünürlermiş ama, Müslüman olmasını isterlermiş sonradan karılarının Türkmenler... -Yoktur öyle şey... Biz alacağımız kadının dinine bakmayız, yiğit olmasına bakarız bir, bir de doğurduğunu yiğit yetiştirmesine bakarız.”(Tahir, s.468).

Yazarın, din ve etnik unsurları üstünde değerlendirdiği en önemli figür Notyüs Gladys' ün arkadaşı, paralı Hristiyan Türk savaşçı Uranha' dır. Uranha' nın Hristiyan

olması Türklerin inanç konusundaki esnekliğini gösterirken, insanlık dışı davranışlarıyla Söğütölülerin kanlı düşmanı hale gelmesi, Türklerin kendi milletlerinden olanları kayırmadığını kanıtlamaktadır.

2.1.5.Toplum Yaşamında Kadın

“Devlet Ana” da çarpıcı özellikleriyle ön plana çıkan bir başka grup ise kadınlardır. Savaşçılıkları, cesaretleri ve duruşlarıyla, adlarından “Rum Bacıları” olarak bahsettiren Türkmen kadınları, başları Bacıbey’ in önderliğinde, topluma yön veren önemli kişiler olmuşlardır. Bacıbey’ in oğlunun ölümünden sonra yiğitleri savaşa yöneltmesi ve Aslıhan’ ın molla olmasından dolayı yüz çevirdiği oğlu Kerimcan’ a kılıç kuşandırması ve bacılar takımının tek başlarına bir hisarı ele geçirmeleri, tek bir cinsiyetle özdeşleşen erliğin ve liderliğin aslında toplumun tüm fertleri tarafından üstlenilebildiğini göstermektedir. Üstelik, Bacıbey’ in oğlunu başka bir dinden kızla evlendirmek istememesi, onun Anadolu’ nun savaşlı yıllarında duyduğu kaygıların ve toplumuna karşı sorumluluklarının bir göstergesidir. Türkmenlerin dünya görüşünü ve insanlık anlayışını küçük yaşlardan beyinlere işleyen, her bireyi yetiştiren ve eğiten kadınlar olmuşlardır. Yapıtın adının da kadının toplumsal yapıdaki yeriyle ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir. Türk toplumunun hayata tutunacak gücü ve düzeni devletinden alması, insanoğlunun hayat kaynağını annesinden almasıyla eşdeğerdir. Böylece Türk toplumunda kadının yeri, toplum temellerini oluşturan düzeyde ve görevdedir:

““Hele Bacıbey ‘Haydin’ dedi karılar atlanıp kılıcı sıyırdı mı, iş işten geçmiştir,” derdi rahmetli babam... Artık güç yetesi kalmazmış Ertuğrul takımına... Çünkü karıları atlanınca, bunlar ölüm şerbetini peşin içermiş...”(Tahir, s.27)

2.2.SİYASAL YAPI ve LİDERLİK OLGUSU

“Devlet Ana” romanının temelini oluşturan ve tüm olay örgüsünün eserin sonunda hedef olarak bağlandığı olgu, devlettir. Bu amaçla sorumlulukları sırtlanan otorite figür Osman Bey, kurultay tarafından seçildikten sonra, beyliğini kurumsallaşmış bir devlete götürecek yolda öncelikle babasının da akıl hocası olan Şeyh Edebali’ ye akıl danışır. Şeyhle konuşması sırasında aktardığı düşünceleri, Türklerin devlet politikalarını ortaya koyar niteliktedir: *“Batıya yöneleceğiz! Talan etmeyeceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz. İnsanlar arasında, din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımayacağız!”*(Tahir, s.191).

Türk kültürünün hiyerarşik ve savaşçı yapısı tarih boyunca fetihlerin önünü açmıştır; fakat devletin yaşamını sürdürebilmesindeki güç, toplumun sahip olduğu dünya görüşünün altında yatmaktadır. Osman Bey de toplumun sahip olduğu bu hoşgörü merkezli dünya görüşünü, devlet olma yolunda en büyük güç olarak kullanmıştır. Osman Bey, korkusuz yiğitlerinden çok, bu düşünceye güvenmiştir. Onun insanlara, topluluklara önerdiği devlet ve düzen, çağının ilerisinde, diğer devlet adamlarına karşı büyük fark yaratacak şekildedir: *“Köleliğe karşı, Frenk soygununa, zulmüne, ırk düşmanlığına karşı biz hoşgörü, dayanışma, can, ırz, mal güvenliği sağlayacağız. Alın teriyle çalışanlar bizden yana olacak ister istemez...”*(Tahir, s.191). Osman Bey’ in şeyhe anlatmaya çalıştığı “suyun akarı”, onun liderlik özelliklerini açıklamaktadır. İnsanları idare etmesini çok iyi bilen Osman Bey, üstün kişilik özellikleriyle Söğütlülerin önderi olmuştur. Beyliğinin ve milletin çıkarlarını kişisel çıkarlarının üstünde tutması, herkese gösterdiği dostluk; fakat hainlere gösterdiği düşmanlık onu vazgeçilemez lider haline getirmiştir. Öyle ki, hoşgörüsü, bazı durumlarda törenin bile önüne geçmiştir. İnönü hisarındaki baskında, oğlunun canını bağışlayan Köse Mihal’ i esir olarak

almamış, serbest bırakmıştır. Bir başka bölümde ise, esir levent savaşçısına, Osman Bey' in maddi durumu iyi olmamasına rağmen altın vermesi onu halkın gözünde ayrı yere koymuştur. Osman Bey' in karşısında olumsuz bir örnek olarak yine bir Türkmen olan Cimri vardır. Konya Sultanlığı üstünde şehzade olmadığı halde yalan yere hak iddia eden Cimri, sultanlık sarayına oturmuş; fakat Moğol İlhanı' nın durumu öğrenmesiyle saraydan kaçıp Yöröklere sığınmaya çalışmıştır. Ayağındaki kırmızı sultan çizmelerinden dolayı yakayı ele verip, idam edilmiştir. Yazarın bu tarihsel gerçekliği Kel Derviş ağzından anlatmasının sebebi, bir öğüt verme amacı taşımasındandır. Toplum içinde bu tarz anlatımlarla destanlaşan ve tabulaşan "Cimri" olgusu, yaptıkları kesinlikle tekrarlanmaması gereken bir "ayıp" haline dönüşmüş ve gelecek için yeni politikalar geliştirecek Söğütlü ana figürlerin karşısına ders olarak çıkartılmıştır. Kurultay kararıyla beyliğin başına geçen Osman Bey bu adaletli düzeni bozmamak için Söğüt halkının ve kardeş obaların geleceğini ilgilendiren konuları yine kurultay düzeni içerisinde tartışmış ve fikir almış, ondan sonra uygulamaya koymuştur:

"Ertuğrul Bey' in silah arkadaşlarından Söğüt' te bulunan kocalar ... Sülemiş Ağa, sağ yana sıralanmışlardı. Soldakilerin başında ...sonra da dünyanın dört bucağından, türlü nedenlerle kopup gelmiş, her soydan, her boydan adları, görüntüleri birbirini tutmaz, öyleyken Osman Bey' in çevresinde sımsıkı kenetlenmiş savaş yoldaşları, Ak Timur, Kara Tekin ... oturuyordu."(Tahir, s.140).

Aşiret düzeninden devlet düzenine geçiş sadece Osman Bey' in kişisel becerileri sayesinde oluşmamıştır. Bu dönüşümdeki en büyük etmen şüphesiz Türk milletinin kendisidir. Yazar, Türklerin kendilerini diğer Asyalı göçebe milletlerden ayıran, devlet düzenine olan düşkünlüklerini yine bir tarihsel romanında şöyle ele almıştır:

“Bu özellikteki topraklarda, Batı’ da olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde Batı anlamında FEODALİTE’ nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir FEODAL, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez! Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini sizde ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir... Yani Batı’ da devletin olmadığı zamanlar toplumlar var olabilmişlerdir ama, Doğu’ da devletsiz toplum görülmemiştir.”(Yorgun Savaşçı, s.165)

2.3.EKONOMİK YAPI (TİMAR ve AHİLİK)

Türkmenler geçim mücadelesini çoğunlukla hayvancılığa yüklemiş olsalar da, defalarca kurup, yıktıkları devletler, sadece basit hayvancılık ekonomisine bağlı değildir. Üstelik Anadolu’ daki savaş ortamı göz önüne alındığında, yoksulluğun eşiğindeki beylik, hayata böylesine basit temellerle bağlı değildir. Orta Asya’ da kurulmuş Türk devletleri, devlet hazinesini halktan ve ticaret yolundan alınan vergilerle ve savaşlarda elde edilen ganimetlerle ayakta tutmuşlardır. Batı’ ya yönelen ve Asya bozkırlarına göre çok daha verimli topraklara yönelen Türkmenler, Selçuklu Devleti’ nin önderliğinde yeni bir ekonomik sisteme yönelmişlerdir. Kutsal sayılan toprağı devinime sokan bu yeni uygulama tımar sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu’nun

Tolga TANSI
D1129058

eski sahipleri Sümer, Pers ve en son olarak Bizans' tan alınan tımar anlayışı, Anadolu Türklerinin toprak yönetiminde de yerini almıştır. Tımar sistemine göre topraklar bir sipahi(Eserde Demircan' a yiğitliğinden dolayı Dönmezköy tımar olarak verilmiştir.) yönetiminde üstünde yaşamakta olan yerlilere işlettirilir ve alınan mahsüllerin bir bölümü vergi ve topraklarda yetiştirilen asker ordu için istenir. Böylece hem ağır vergilerin, hem de hazırda ordu tutmak için gereken ganimet kaynaklı bir hazinenin önüne geçilmiş olunur. "Devlet Ana" da, Anadolu' daki karışıklığa rağmen var olan tımarlar ve Şeyh Edebalı' nin "altın toprak" öğretisi, Osman Bey' in halkına huzur ortamını yaratmak için kullandığı hoşgörölü liderlik özelliklerine ek olarak yönetim anlayışı içinde yer almıştır. Yazar, liderlik konusunda olduğu gibi toprak yönetiminde de tarihsel gerçekliğe başvurarak Söğütölülerin önüne geçmeleri gereken bazı sorunları ele almıştır. Söğütölülerin bir başka düşmanı olan Hophop Kadi' nin çıkarları uğruna kurduğu sinsi planı, devlet yönetiminde meydana gelebilecek zayıflıklardan nasıl yararlanılabileceğini açıklamaktadır:

"Hophop düşünüp taşındı, tutulacak yolu, gene Alişar Bey'in dediklerinden çıkarmaya karar verdi. Bir yandan sipahisiz... tımarlar yok pahasına devralınacak, bir çeşit iltizam usulüne bağlanacaktı."(Tahir, s.286)

Hophop kadının bu düşünceleri Kel Derviş hikayeleri gibi Söğütölülerce bilinmese de, Kemal Tahir Selçuklu Devleti' nin sonunu getiren gerçekleri dolaylı olarak eserine aktarmıştır.

Tolga TANSI
D1129058

Ekonomik yapıda Şeyh Edebalı' nin de içinde bulunduğu bir Ahilik ocağı söz konusudur. Anadolu' daki siyasi karışıklığa rağmen, Orta Asya' dan Anadolu' ya düzenlerini devam ettiren Ahiler, özellikle ticari hayatı yöneten kolu oluşturmaktadırlar. Üstelik bu ocak savaşçı da yetiştirmekte, toplumda dayanışma ve yardımlaşmayı sağlayarak sosyal bir kurum vazifesi de görmektedir. Osman Bey' in ticareti emanet ettiği ahilik ocağı, bu yönüyle beyliğin kurumsallaşma sürecini kolaylaştırmıştır; çünkü toplumdaki iş bölümlerini oluşturan , pazarlarda esnafılık, bakırcılık, silahçılık, taşıcılık ve kervan tüccarlığı bu ocağın denetimindedir.

3.SONUÇ

Bu tez çalışmasında Kemal Tahir' in "Devlet Ana" adlı yapıtında ele alınan toplumsal değerler ve bu değerlerin ortaya konma biçiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapıt incelenirken toplumsal değerler; kültürel, siyasal ve ekonomik yapı odağında ele alınmıştır.Toplum hayatında iç içe olan bu değerlerin birbirinden kesin çizgilerle ayırlamayacağı da bilinmelidir.

Yapıtta sözü edilen kültürel yapı temelini göçebe bozkır kültüründen almaktadır. Orta Asya coğrafyasındaki yaşam koşulları nedeniyle göçebeliği benimseyen Türkler, mülkiyet olgusundan uzaktırlar. Bu durum özellikle toplum içinde adaletin sağlanmasında önemlidir. Ayrıca topraklara egemen olmanın zor olduğu bir coğrafyada Türkler, gelişmiş bir askeri düzene sahip olmuşlar hatta yiğitlikleriyle öne çıkmışlardır. Bu durum onları savaş alanlarında dinamik ve başarılı kılmıştır. Üstelik, savaşçılık toplumun karakteristik özelliği haline gelmiş her an kullanıma hazır bir bağımsızlık bilinci oluşturarak Kurtuluş Savaşı' na taşınmıştır. Bu savaşçı kimliğin yanında hoşgörü içeren dünya görüşleri sayesinde de, yabancı toplumlarla kolayca kaynaşarak egemenlik alanlarını genişletmişlerdir. Bu başarıda kadının varlığı ve gücü en az erkek cinsi kadar etkili kılınmıştır. Yapıtın adı da kadının öneminin ortaya konması açısından önemlidir. Devletin, toplum geleceğini ilgilendiren kararları alırken, başında bulunanlar, kurultay düzeni içerisinde hareket etmişlerdir. Bu da, toplum egemen bir devletin varlığına işaret etmektedir.

Tolga TANSI
D1129058

Yazar, bu yapıya tarihsel çerçeve içinde yer verirken Türk karakteristik yapısı gereği devlet kuruculuğunun varlığına dikkat çekerek devlet düzeninde Batı modellerini reddeden bir tutum sergiler. Böylelikle Türk toplumunun tarihin akışı içindeki yerini belirler ve geçmişin anlayışıyla geleceğe ışık tutar ve tarihsel gerçeklik ve tarihsel roman anlayışına bambaşka bir boyut kazandırır: *“Bir neslin yüz akıdır Kemal Tahir. Türk düşüncesine ufuklar açmıştır. Türk romanının en yiğit, en cesur, en güçlü temsilcisidir.”*(s. 205, Cemil Meriç, *Kırk Ambar*)

Sözcük Sayısı = 3789

4.KAYNAKÇA

- Özkırımlı, Atilla. Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2004
- Meriç, Cemil. Kırk Ambar 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006
- Tahir, Kemal. Yorgun Savaşçı, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Tahir, Kemal. Rahmet Yolları Kesti, İstanbul: İthaki Yayınları, 2006
- Tahir, Kemal. Esir Şehrin Mahpusu, İstanbul: İthaki Yayınları, 2005
- Tahir, Kemal. Devlet Ana, İstanbul: İthaki Yayınları, 2007
- Karlı, Ercan. Osmanlı Padişahları, Geçit Kitabevi, 2002
- Pınarbaşı, Esat. “Kemal Tahir’ in Düşünce Yapısında Klasik Dönem Osmanlı Toplum Yapısı” <www.bilgi.8k.com/2000/pinarbasi.pdf> 26.09.2000
- Enginün, İnci. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2007